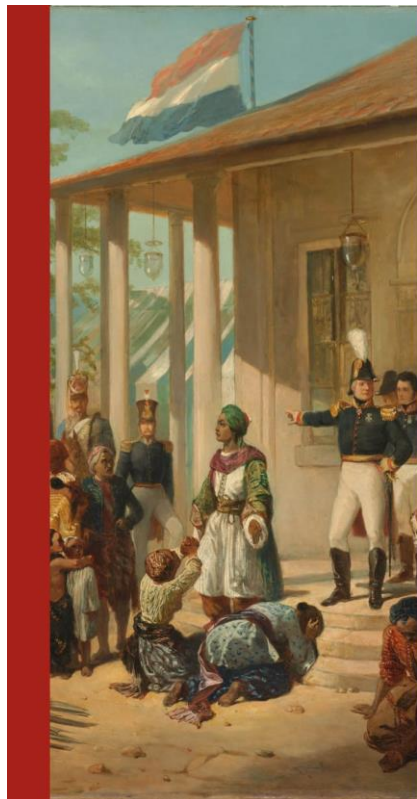

Bijlage bij het hoorcollege *Het koloniale verleden van Nederland*

HET KOLONIALE VERLEDEN VAN NEDERLAND

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE GESCHIEDENIS EN
REKENSCHAP VAN HET
NEDERLANDSE KOLONIALE
EN SLAVERNIJVERLEDEN

door Gert Oostindie

Inhoudsopgave

[Gert Oostindie](#)

[HOVO Universiteit Leiden](#)

[Afbeelding cover](#)

1. Inleiding

[C1. Een rode draad en keuzestress](#)

[C2. De Republiek](#)

[C3. De VOC](#)

2. Slavernij

[C4. Slavernij in de wereldgeschiedenis](#)

[C5. Slavernij in de Nederlandse koloniale geschiedenis](#)

[C6. Betekenis en impact van slavernij](#)

3. Een koloniaal Koninkrijk

[C7. Nederlands-Indië](#)

[C8. Suriname en de Antillen](#)

[C9. Nederland](#)

4. Rechtvaardiging en verzet

[C10. Rechtvaardiging](#)

[C11. Verzet in Nederland](#)
[C12. Verzet in de koloniën](#)

[5. Dekolonisatie](#)

[C13. Indonesië](#)
[C14. De koloniale oorlog, 1945-1949](#)
[C15. Suriname en de Antillen](#)

[6. Postkoloniale migraties](#)

[C16. De voorgeschiedenis van postkoloniale migraties](#)
[C17. Dekolonisatie en postkoloniale migraties](#)
[C18. Postkoloniale confrontaties en integratie](#)

[7. Rekenschap](#)

[C19. Herontdekking](#)
[C20. De betekenis van erkenning](#)
[C21. Dilemma's](#)

[Aanbevolen literatuur](#)

[Colofon](#)

Gert Oostindie

Gert Oostindie is een Nederlands historicus, gespecialiseerd in Nederlandse (post)koloniale en Caraïbische geschiedenis. Hij is emeritushoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis aan de Universiteit Leiden en was directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV-KNAW).

Oostindie studeerde geschiedenis en sociale wetenschappen en specialiseerde zich in Latijns-Amerikaanse geschiedenis aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Hij studeerde daar cum laude af in 1982 en promoveerde cum laude aan de Universiteit van Utrecht in 1989 met een proefschrift over slavernij en de plantage-economie in Suriname. Hij werd hoofd van de afdeling Caraïbische Studies van het KITLV in 1983. Dit bleef hij totdat hij in 2000 directeur van het instituut werd. Van 1993 tot 2006 werkte hij als hoogleraar Antropologie van de Caraïben aan de Universiteit van Utrecht. In september 2006 werd hij benoemd tot hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis aan de Universiteit Leiden.

Oostindie's voornaamste onderzoeksgebieden zijn de Caraïbische geschiedenis en de Nederlandse koloniale en postkoloniale geschiedenis. Hij publiceerde ruim 25 boeken en enkele honderden artikelen over de geschiedenis en dekolonisatie van de Nederlandse Caraïben; over geschiedenis, etniciteit en migratie in het Caraïbisch gebied en in Latijns-Amerika in het algemeen; en over de betekenis van de migratie uit Indonesië en de Caraïben en het 'thuiskomen' van de koloniale geschiedenis voor de Nederlandse nationale identiteit.

HOVO Leiden

Dit hoorcollege is tot stand gekomen in samenwerking met HOVO Leiden. Sinds 1994 biedt de Universiteit Leiden - onder de noemer HOVO Leiden - colleges en cursussen op universitair niveau voor iedereen vanaf vijftig jaar op het gebied van de geesteswetenschappen, de sociale wetenschappen en de natuurwetenschappen.

Kijk voor meer informatie en het actuele aanbod op <https://www.universiteitleiden.nl/hovo>

Afbeelding cover

De afbeelding op de cover is een fragment van het schilderij van [Nicolaas Pieneman](#), "De onderwerping van Diponegoro aan luitenant-generaal De Kock op 28 maart 1830", (1835, Rijksmuseum, Amsterdam). De scène die Pieneman hier heeft afgebeeld, toont het beslissende einde van de Java oorlog (1825-1830) op 28 maart 1830: het moment waarop Diponegoro werd gearresteerd door De Kock. De oorspronkelijke titel van het schilderij verwijst naar een 'onderwerping' aan De Kock, die tevens de opdrachtgever van het kunstwerk was. Voor De Kock markeerde deze gebeurtenis waar-

schijnlijk een belangrijk hoogtepunt in zijn militaire carrière, of op zijn minst een positief resultaat na een lange periode van geweld met veel slachtoffers.

De arrestatie verliep echter anders. Diponegoro was onder het voorwendsel van een uitnodiging voor onderhandelingen over het beëindigen van de oorlog naar het residentshuis in Magelang gekomen. Hem was daarbij een vrijgeleide beloofd, ongeacht de uitkomst van de gesprekken. Hoewel er inderdaad ongeveer drie uur werd onderhandeld, werd de beloofde vrijgeleide niet nageleefd. Na afloop van de gesprekken werd de prins gearresteerd en verbannen.

Van deze historische gebeurtenis is ook een schilderij gemaakt door Raden Saleh, getiteld "De arrestatie van Prins Diponegoro" (1857, Yogyakarta Presidential Palace Museum). Het vergelijken van de twee schilderijen benadrukt het sentiment rondom deze historische gebeurtenis vanuit zowel Nederlands als Javaans perspectief. Zo wappert de Nederlandse vlag boven het gebouw in Pienemans schilderij, terwijl de vlag in het Penangkapan-schilderij volledig ontbreekt. Pienemans schilderij straalt een verlichtende toon uit met

helder licht en een blauwe lucht, in contrast met de donkere sfeer van Salehs schilderij. Het lijkt duidelijk dat Pieneman een historisch moment van Nederlandse en koloniale overwinning presenteert, terwijl Saleh de leugen benadrukt die leidde tot de arrestatie van Diponegoro.

Zie voor meer informatie:

[Smarthistory.org](https://smarthistory.org)

[Podcast Rijksmuseum](#)

[Historiek.net](https://historiek.net)

Synopsis van *Het koloniale verleden van Nederland*

1. Inleiding

C1. Een rode draad en keuzestress

Wat is koloniale geschiedenis?

- Imperiumvorming en territoriale expansie vanuit een kernstaat
  - Bv. de Romeinse, Chinese, Mongoolse, Byzantijnse en Ottomaanse rijken
- Kolonisatie over zee, vestiging van satellieten
  - Grieken, Feniciërs en vele andere in de Middellandse zee
- Het Europese kolonialisme vanaf ca 1450
- Navolgers: de VS, Japan, USSR

Het Europese kolonialisme sinds ca. 1450

- Portugal en Spanje
- Frankrijk, Engeland/VK, Nederland
- Denemarken, Zweden, Duitsland, België, Italië

Drijfveren en rechtvaardiging

- Economische en geopolitieke motieven
- Religieuze en beschavingsmotieven
- Rechtvaardiging: primair in eigen, Europese kring

Nederlandse geschiedenis is (ook) koloniale geschiedenis

- Nederlandse strijd voor onafhankelijkheid, 1568-1648
- De facto onafhankelijkheid ca. 1600
- Een oorlog op vele fronten, ook buiten Europa
- VOC 1602, WIC 1621

De 'herontdekking'

- 1945/1949 als breuk: vergeten & verdringen
- Postkoloniale migraties: geschiedenis komt thuis
- Kritische 'herontdekking', met andere verhalen
- 'Herontdekking', een verwarrend begrip

Dilemma's en keuzestress

- Omstreden geschiedenis, felle debatten
- Historicus wil primair weten, begrijpen, verklaren, duiden
- Maar geen historicus staat buiten eigen tijd en samenleving
- Dilemma's te over:
  - Besef van eigen 'positionality': tijd- en plaatsgebondenheid, etniciteit, klasse/status, gender ('vinkjes')
  - Ruimte voor eigen engagement in keuze van onderwerpen
  - Gebruik dat anderen maken van 'jouw' historische kennis
- Keuzestress: zelfs voor 20 minicolleges nog te weinig

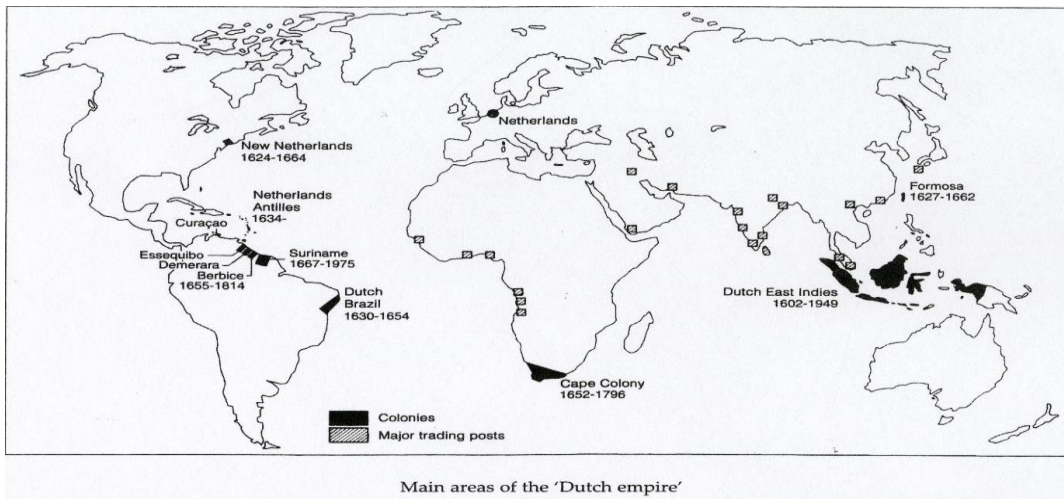
C2. De Republiek

De Republiek en het vroege kolonialisme

- Een federale staat, dominantie van Holland, Amsterdam
- Een handelsnatie
  - Europese transitohandel
  - Dominantie van Holland en Zeeland in koloniale handel
- Van Willem de Zwijgers Apologie (1580) naar kolonialisme
- De Staten-Generaal en de stadhouders

Outsourcing

- VOC, 1602
- WIC, 1621
- Middelburgse Commercie Compagnie, 1720
- Sociëteit van Suriname, 1683
- Sociëteit van Berbice, 1720

Nederlanders en het kolonialisme

- Wie namen de beslissingen?
- (Hoe) waren 'gewone' Nederlanders betrokken?
  - Kennis, arbeid, consumptie
- Is dat verantwoordelijkheid?
- Europeanen in het Nederlandse imperium
  - Immigranten in Nederland, de legers, VOC, WIC
  - Vooral Duitsers, maar ook andere Europeanen, via de Republiek
  - Overzee was kleur belangrijker dan religie en zeker belangrijker dan nationaliteit

C3. De VOC

De VOC in Nederland

- Multinational voor het woord bestond, 1602-1795/1800
- Organisatie: Heeren XVII en zes Kamers
  - Amsterdam (8), Middelburg (4); Delft, Rotterdam, Hoorn, Enkhuizen (steeds 1); en roulerend lid, niet uit Amsterdam

- Octrooi: regionaal en bevoegdheden (handel en semi-staat)
- Grootste bedrijf van de Republiek, opbrengsten en werk
- Trots op 'VOC-mentaliteit', vgl. 'viering' 2002, Balkenende 2006
- Verwijten van 'genocide', bv. J.P.Coen Banda 1621

De VOC buiten Nederland

- Wereldspeler als onderdeel van handelsnetwerken, incl. werkgelegenheid
- Handelscompagnie én oorlogsmachine
- Instrument voor mensenhandel, schattingen tussen 650.000 – 1,2 miljoen
- Europeanen vrijwel overal kleine minderheid, enclaves

De VOC: impact

- Handelsposten vs. (pogingen tot) kolonisatie
- Demografische impact vrijwel overal beperkt
- Culturele impact het sterkst in Kaapkolonie: settlers
- Geopolitieke impact in Indonesische archipel: VOC slechts voorspel
- Hedendaagse herinneringen in 'octrooigebied'?

2. Slavernij

C4. Slavernij in de wereldgeschiedenis

Slavernij in de wereldgeschiedenis

- Regel, niet uitzondering
- Kenmerken:
  - Onvrijheid als juridische status, heel de mens, niet slechts arbeid
  - Van generatie op generatie
  - Manumissie als (theoretische kans op) vrijheid
- De 'productie' van slaven
  - Oorlogvoering en rooftochten > buit
  - Schuldslavernij en extreme armoede
- Producenten en tussenhandelaren
- De raciale en religieuze dimensie

Reacties

- Rechtvaardiging: millennia van vanzelfsprekendheid
  - 'Goede meesters'; beschaving
- Verzet: slaafgemaakten
  - Bv. In Romeinse rijk, Spartacus, derde slavenoorlog, 73-71 vC)
- Verzet in 'dader-staten'
  - Religie en medemenselijkheid
  - Afschaffing: paradox van de trans-Atlantische slavernij
- Hedendaagse slavernij: wereldwijde consensus vs. Praktijk

De trans-Atlantische slavernij

- De trans-Atlantische slavenhandel: 12,5 miljoen
  - En meer: voortraject in Afrika, nazaten in de Amerika's
- West-Afrika en de middenpassage
  - Demografische en politieke repercussies in Afrika
- Bestemmingen: *plantation America*

- Hoofdrolspelers: Portugal/Brazilië; VK; Frankrijk; dan NL, Spanje...
- Het Britse abolitionisme, 1807 als eerste breuk
- De afschaffing van de slavernij, 1834-1888

Uniciteit

- Omvang, bestemming en organisatiegraad
- De raciale dimensie
  - Hedendaagse zichtbaarheid en doorwerking
- De paradox van moderniteit en slavernij
- De paradox van de afschaffing als cesuur
  - Abolitionisme als eerste internationale mensenrechtenbeweging
  - Abolitionisme als argument voor modern imperialisme

C5. Slavernij in de Nederlandse koloniale geschiedenis

Slavernij in het hele Imperium

- Octrooigebied VOC
  - Lokale slavenhandel en slavernij
  - Koloniale slavenhandel en slavernij: enclaves
  - Demografische impact beperkt
- Octrooigebied WIC
  - Koloniale demografie
  - Slavernijgeschiedenis als kern van de koloniale geschiedenis – 1863

De Nederlandse slavenhandel

- WIC 1621-1675-1792; SvS, SvB, MCC, particulieren
- Het Nederlandse aandeel in de trans-Atlantische slavenhandel
  - Ca. 600.000, dus ca. 5% van de totale omvang
- Bestemmingen
  - Brazilië; [Nieuw Nederland]; Suriname; Curaçao en Sint Eustatius; Berbice-De-merara-Essequibo
- Vergelijking met de VOC-slavenhandel
  - Omvang
  - Etniciteit
  - Gebruik van slaafgemaakten
  - Aandeel slaafgemaakten in totale bevolking

De Nederlands-Atlantische slavernij

- Gebruik: primair plantagelandbouw (vnl. suiker en koffie)
  - Antillen: transit, lokale consumptie, haven en zeevaart
- De paradox van plantages als 'moderne' ondernemingen
- Hoge demografische tol > voortdurende aanvoer
- Driehoekshandel, als metafoor
- Bevolking
  - Suriname 65.000 (1774), 50.000 (1813), 53.000 (1863)
  - Curaçao 21.000 (1789), 14.000 (1816), 22.000 (1863)
- Financiële opbrengsten voor Nederland: gemengd beeld

Rechtvaardiging, verzet, afschaffing

- Rechtvaardiging: economische en racistische argumenten

- Verzet onder de slaafgemaakten
  - Vele vormen van alledaags verzet
  - Marronage en oorlogvoering, vooral Suriname
  - Opstanden, onder meer Berbice 1763, Curaçao 1795
- Verzet in Nederland: laat en mat
  - Afschaffing slavenhandel door VK opgelegd 1807
  - Afschaffing slavernij 1863/1873 laat, compensatie aan slavenhouders

C6. Betekenis en impact van slavernij

Een veranderende moraal

- ‘Slavernij is misdaad tegen de menselijkheid’ (VN, 2001)
- Wereldwijde verschuivingen in opvattingen over ‘menselijkheid’
- Waarom toen niet, nu wel?
- Economische verschuivingen
- Veranderende ethische (religieuze) opvattingen
- En dan weer de vraag: waarom?

Betekenis, vergeleken

- VOC-slavenhandel en koloniale slavernij
  - Beperkt aandeel slaafgemaakten in totale bevolking
  - Etnisch onderscheid op veel locaties relatief snel van beperkte betekenis; maar zie bv. Cape Malay
  - Gebruik slavernij in koloniale enclaves
  - Afschaffing 1860 in Indië: 5000 op ca. 15 miljoen
- Slavenhandel en slavernij in WIC-octrooigebied
  - Afrikaanse slaafgemaakten midden 17e eeuw al demografisch dominant
  - Hun afstammelingen in 1863 nog steeds

Herinnering, vergeleken

- Herinnering aan VOC slavernij
  - In Indonesië gering, sterker in Zuid-Afrika
  - Recente ‘herontdekking’ in Indische gemeenschap, vgl. ook njai
- Herinnering aan Caribische slavernij
  - Onderdeel van de Afro-Caribische cultuur, daar en hier
  - Verweven met cultuuruitingen: taal (Sranantongo, Papiaments), religie (winti), orale tradities, muziek
  - Onderdeel van bredere Black Atlantic

Impact

- Nederlands kolonialisme voor ‘nazaten’ onlosmakelijk verbonden aan slavernij = racisme en geweld
- Afrikaanse afkomst, zichtbare verbondenheid met die geschiedenis
- Bewustzijn van hedendaagse ‘doorwerking’, racisme
- Narratieven van slachtofferschap (slavernijtrauma) vs. verzet & overlevingskracht -- sluiten elkaar niet uit
- Impact op witte Nederlandse bevolking, toen en nu?

3. Een koloniaal Koninkrijk

C7. Nederlands-Indië

Nederlands-Indië ca. 1815

- Franse tijd (1795-1813): Britse bezetting Nederlandse koloniën
- Teruggave: Indonesische archipel, Suriname, Antillen
- Niet teruggegeven: Ceylon (Sri Lanka), Kaapkolonie (Zuid-Afrika), (Brits-)Guyana
- Wel teruggegeven, maar later alsnog Brits: Malaka (Maleisië, 1824), Elmina (Ghana, 1871)
- Indische archipel was onder VOC geen coherente kolonie; alleen koloniale enclaves

Nederlands-Indië, 1815-1942

- Territoriale expansie, Java en verder
- Java-oorlog (1825-1830) en het Cultuurstelsel (1830-1870)
- Expansie Sumatra, Padri-oorlogen (1821-1839)
- Liberalisering, plantages & contractarbeid, mijnbouw
- 'Ethische politiek' en gewelddadige koloniale expansie
  - Lombok, Bali, Atjeh, Kalimantan, Sulawesi
- Geopolitieke rivalen: VK, VS, Japan
- Bevolkingsgroei (schattingen)
  - 1850 11M, 1900 35M, 1940 70M (NB: NL in 1940 9M)
  - Overgrote deel op Java
- Etniciteit: grote (regionale) diversiteit
- Juridische stratificatie
  - Europeanen, 'vreemde Oosterlingen', 'inlanders'
  - 'Gelijkstelling'
- Koloniaal gezag en lokale adel: gedwongen partnerschap
- Religie: dominantie Islam, maar niet exclusief
- Koloniaal onderwijs: zeer beperkte toegang

C8. Suriname en de Antillen

Demografie

- Suriname
  - 50.000 (1813), 53.000 (1863), 72.000 (1900), 365.000 (1973)
  - Aandeel Afro-Surinamers 1863 ca. 95%, 1971 ca. 40%
  - 1971: Hindoestanen ca. 37%, Javanen ca. 15%
- Nederlandse Antillen
  - 30.000 (1815), 32.000 (1863), 52.000 (1900), 327.000 (2020)
  - Curaçao 31.000 (1900), 125.000 (1960), 154.000 (2020)
  - Aruba 10.000 (1900), 56.000 (1960), 107.000 (2020)
  - 2020: Bonaire 21.000, St-Maarten 41.000, St Eustatius 3000, Saba 2000

Suriname 1815 - 1945

- Plantagelandbouw, Emancipatie (1863)
- Staatstoezicht (1863-1873) en contractarbeid (1873-1940)
- Agrarische alternatieven: kleine landbouw, rijstplantages
- Houtbouw; mijnbouw: goud, bauxiet
- Urbanisering, districten, binnenland
- Etnische verzuiling: 'Eenheid in verscheidenheid'
  - Verwantschap; religie; partijpolitiek; economie; onderwijs

De Nederlandse Antillen 1815 - 1945

- Curaçao en Onderhorigheden
- De betekenis van de Emancipatie (1863)
- Olie en industrialisatie, 1920 –
  - Welvaartsgroei
  - Migraties
  - Eilandelijke identiteiten
- Taal en religie

Nederlands Beleid

- Nederlands-Indië in alle opzichten dominant
  - Ministerie van Koloniën
  - Koloniale carrières
  - Bedrijfsleven
- Marginalisering Cariben > verkoopplannen en verwaarlozing
- Strategische betekenis in WOII
- Lokale elites en koloniaal dédain

C9. Nederland

De koloniën in de politiek

- Het 'opperbestuur' van Willem I
- Parlementaire controle vanaf 1848
- Het gewicht van de koloniën in Den Haag
  - Emancipatie 1863
  - Cultuurstelsel, Max Havelaar
  - Ethische politiek
  - Parlementaire specialisten
- Vanzelfsprekendheid van het kolonialisme

Financiële baten

- Gefnuikte ambities 1815-1830
- Cultuurstelsel 1830-1870
  - Emancipatie 1863
- De liberale politiek, het bedrijfsleven
  - Internationale concurrentie
- Stedelijke en industriële impact
  - Havensteden
  - Industrie: verwerking en toelevering
  - 'De kurk'

Migraties

- Vroege aanwezigheid van koloniale onderdanen
- Ontstaan van een Indisch migratiecircuit
- Studenten en andere koloniale migranten
- Politieke activisten en organisaties
  - Perhimpoean Indonesia, Mohammed Hatta
  - Anton de Kom
- Racisme?

Wetenschap en cultuur

- Universitaire opleidingen en carrièrepaden
  - Techniek, Delft
  - Landbouw, Wageningen
  - Recht en Bestuur, Leiden vs. Utrecht
- Wetenschappelijk onderzoek
- Koloniale collecties en instituten
  - Koloniaal Instituut, Amsterdam, 1926
  - Koninklijke collecties > Rijksmuseum voor Volkenkunde
- Koloniale tentoonstellingen, bv. 1883

De verbeelding van een imperiale gemeenschap

- Ethische politiek: zending, missie, 'ontwikkelingshulp'
- Onderwijs, politiek: een 'groter Nederland'
  - Vgl. Engagement met Boeren Zuid-Afrika, ca. 1900
- Het verbeelden van een imperiale gemeenschap
  - Spin rond 1863
  - Opkomst massamedia
  - Emma en Wilhelmina, militair vertoon
  - In de koloniën: viering Oranje-gebeurtenissen

4. Rechtvaardiging en verzet

C10. Rechtvaardiging

Een Europees discours

- De verdeling van de wereld: Verdrag van Tordesillas, 1494
- Hugo de Groot, 1609 *Mare liberum* (vs. mare clausum)
  - Kaapvaart (Portugees schip, Straat Malakka 1603) en VOC
  - Grondslag internationaal (zee)recht
- Europees recht op koloniseren, onderwerpen?
  - Recht van de sterkste, ook onderling-Europees
  - Eeuwenlange vanzelfsprekendheid: Conferentie Berlijn 1884-1885
  - Vgl. herverdeling na WOI, opdeling Duitse en Ottomaanse rijk

Argumenten

- Onverbloemd eigenbelang: economisch en geopolitiek
  - Sjahrir, 1937: 'kruideniers' zonder visie
- Europese beschaving vs. mindere beschaafdheid elders
  - Superioriteitsdenken; later ook 'wetenschappelijk' racisme
- Kerstening als zelfstandig motief
  - RK Spanje en Portugal uitzonderlijk
- Breder koloniaal 'beschavingsoffensief'
  - Ontwikkelingshulp avant-la-lettre, beperkte doelstelling en bereik

Casus slavernij

- Slavernij in Zuid- en West-Europa vrijwel afgeschaft, ca. 1500
- Kolonisatie > intensivering of introductie raciale slavernij elders
  - Economische logica: oplossen arbeidstekort

- Uitsluiting van (christelijke) Europeanen
- Argumentatie voor gebruik Aziaten en Afrikanen
  - Slavernij daar niet uitzonderlijk
  - Inferioriteit, inclusief heidendom (maar kerstening ≠ vrijstelling)
  - Bijbel: alleen geestelijke vrijheid telt, vgl. Johannes Capitein 1742

Stereotypen

- Dom, speels, lui, onbetrouwbaar > noodzaak van harde hand
  - Vgl. Herlein 1718, Hartsinck 1770
- Neiging tot opstandigheid > noodzaak van harde hand
  - Vgl. Plantersgezelschap De Eensgezindheid, 1804
- Promiscuïteit > noodzaak tot disciplineren?
- Bijgelovigheid > noodzaak tot kerstening?
  - Vgl. Pistorius 1763: 'nog niet'
- Maxime van het juiste midden, niet te hard, niet te mild
- Bottom line: zonder slavernij geen zaken, vgl. Gallandat:

“Alleenlijk zal ik hier aanmerken, dat er vele bedryven plaats hebben, welke ongeoorloofd zouden schynen, indien er geen byzonder voordeel in te vinden was. Getuige zy hier van de *Slavenhandel*, dien men alleen al door het voordeel, 't welke dezelve aan de kooplieden toebrengt, van onwetigheid kan vryspreken.” D.H. Gallandat, *Noodige onderrichtingen voor de slavenhandelaaren*, pp. 3-4. Middelburg: Gillessen, 1769.

Rechtvaardiging: herhalingen

- Javaanse bevolking onder Cultuurstelsel
- Contractarbeiders uit Java en China voor Sumatra
- Contractarbeiders uit Brits-Indië en Java voor Suriname
- Hedendaagse kinderarbeid, moderne slavernij
  - Vgl. Anti-slavery International: 50 miljoen
  - Maar geen geaccepteerde rechtvaardiging

C11. Verzet In Nederland

Verzet tegen kolonialisme

- Protest ≠ verzet
- Republiek: steun Staten-Generaal, gewesten, stadhouders
- Principieel debat pas bij Patriotten; economie geeft doorslag
- Koninkrijk:
  - Beleid blijft tot interbellum domein elite
  - Discussie over 'excessen' leidt soms tot interventies
  - Pas in interbellum principieel antikolonialisme (CPH)

Verzet tegen 'excessen'

- Protest ≠ verzet
- Critici richten zich primair tegen 'excessen', bv.
  - Optreden J.P. Coen op Banda-eilanden, 1621
  - Wreedheid slavernij: onmenselijk dader en slachtoffer
  - Cultuurstelsel: Multatuli's Max Havelaar (1860)
  - Uitbuiting 'koelies' Sumatra

- Koloniale oorlogen, t/m 1945-1949

Verzet tegen slavernij

- Protest ≠ verzet
- Bijbelse argumenten
- Verlichtingsargumenten
- Patriotten: economie geeft de doorslag
- Ver weg: onwetendheid en onwil om te weten
- Het halfslachtige abolitionisme
  - Eigendomsrechten
  - Noodzaak van geleidelijkheid: arbeid
  - Noodzaak van geleidelijkheid: beschavingsoffensief

Balans

- Allerlei vormen van protest: blijk van besef van onrecht
  - Vs. argument van 'andere tijden, niemand dacht erover'
- Protest ≠ daadwerkelijk verzet
  - Radicaal antikolonialisme laat en uitzonderlijk
- Politiek gewicht zeer beperkt
  - Kolonialisme vanaf 1600 vrijwel ononderbroken tot 1942
  - Afschaffing slavernij: laat en mede door internationale pressie
  - Ethische politiek: beperkt en binnen de koloniale grenzen

C12. Verzet in de koloniën

Een continuüm van reacties

- Universeel continuüm, vgl. NL tijdens Duitse bezetting
- Collaboratie: uit overtuiging of eigenbelang
- Accommodatie: opportunisme, situatie gebonden
- Verzet:
  - Passief: lijntrekken
  - Actief: van sabotage tot gewapend verzet
  - Culturele eigenheid als verzet?

Verzet tegen bezetting Indonesië

- Indonesië 1510-1975 > 500 militaire acties en oorlogen
  - 3-4 miljoen doden (Piet Hagen, Koloniale oorlogen in Indonesië)
- Gewapend verzet lang vooral lokaal, geleid door vorsten
- Vs. volksverzet, bv. Java-oorlog, 1825-1830, en vooral 1945-1949
  - Rol religie
  - Pas vanaf ca. 1910 ontstaat idee van één Indonesië
- Strijders én slachtoffers vooral Indonesiërs
  - Koninklijk Nederlands-Indisch Leger

Argumenten

- Jan Pieterszoon Coen: 'Geen handel zonder oorlog en geen oorlog zonder handel.'
- Ministerie van Koloniën, nota 1852: Nederland in Indië 'immer als in staat van oorlog'
- 'Wie gaf u het recht forten te bouwen in een land dat u niet toebehoort?', vorst Makassar, 17e eeuw

- Constant argument, t/m 1945-1949
  - 20e eeuw: ambitie eigen nationale staat
  - En expliciete, internationalistische afwijzing kolonialisme incl. racisme

Caribisch verzet

- Inheems verzet en snelle marginalisering
- Slavernij – het continuüm
  - Collaboratie, vgl. redi musu, huursoldaat vs. marrons
  - Accommodatie: alledaags overleven
  - Verzet, alle gradaties: marronage, opstanden
  - Culturele eigenheid (religie, taal, tradities): verzet?
- Contractarbeid Suriname
  - Incidenteel gewapend verzet, beperkt

Argumenten

- Extreme uitbuiting, ‘excessen’
- Gelijkwaardigheid van alle mensen vs slavernij (Tula 1795)
- Post-slavernij: wérkelijke gelijkwaardigheid ook als eigen opgave:
  - Pedro Medardo de Marchena, 1929
  - Anton de Kom, 1934
  - Marcus Garvey, 1937
- Afwijzing van koloniale mentaliteit en geschiedschrijving
  - Mohammed Hatta, Soetan Sjahrir én Anton de Kom

Breinbreker

- Kolonialisme en slavernij > voortdurend verzet
- Demografische disbalans: Europeanen altijd minderheid
- Desondanks eeuwenlang voortgezet systeem
- Verklaring?
  - Geweld
  - Verdeel en heers
  - Ideologie (racisme), ook geïnternaliseerd

5. Dekolonisatie

C13. Indonesië

Voorgeschiedenis

- Van VOC-enclaves naar een koloniale staat
- Militaire expansie en afgedwongen loyaliteit
- Economische en geopolitieke belangen
- De ethische politiek als nieuwe taak
- Verzet: lokaal, steeds weer onderdrukt > koloniaal zelfvertrouwen
  - Uitzondering: Atjeh (1873-1912/1942)

Pan-indonesisch nationalism

- Paradoxe impact ethische politiek
- Budi Utomo 1908, Serikat Islam 1912, Indische Partij 1921
- PKI 1924, Perhimpunan Indonesia 1922/1925), PNI 1927
- Kongres Pemuda > Sumpah Indonesia 1928

- Eén land, één volk, één taal, Indonesia Raya
- Onderlinge verscheidenheid, ook risico's
- Weer het continuüm van collaboratie tot verzet
  - Loyaliteit van vorstendommen
  - Ambivalente posities: Chinezen, Indische Nederlanders

Koloniaal beleid

- De Nederlandse politiek: vanzelfsprekendheid status quo
  - SDAP ambivalent, CPH antikoloniaal
- Argumenten
  - 'De kurk'
  - 'Rang van Denemarken'
  - Onvoltooide missie
- Van acceptatie naar repressie
  - Communistische opstanden Java 1926, Sumatra 1927
  - Verbanning en internering oppositie, Boven-Digoel
  - 'Politiestaat'

Japane bezetting 1942-1945

- Teloorgang Nederlands kolonialisme: diepe impact
  - Militaire onmacht, KM en KNIL
  - Interneringskampen
- Ideologie: Azië voor de Aziaten
- Praktijk: nieuwe koloniale bezetting, uitbuiting, hongersnood
- Coöptatie gevangen nationalistische leiders
  - Soekarno, Hatta; Sjahrir niet
- Opbouw (para)militaire strijdgroepen, pemoeda
- Atoombommen Hiroshima en Nagasaki > capitulatie 15 augustus

Proklamasi, 17 augustus 1945

- Onmiddellijke onafhankelijkheid, geheel Indonesië
- Japane steun, géén Japans maaksel
- Nederlandse reactie:
  - 7 December-rede 1942
  - Afwijzing *Proklamasi*, militaire 'herbezetting' 1945-1949
  - De facto erkenning Republiek, Linggadjati 1946
  - Soevereiniteitsoverdracht 27 december 1949 aan federale VSI
  - Minus Nieuw-Guinea (1962)

C14. De koloniale oorlog, 1945-1949

Nederlandse opvattingen

- Onderschatting politieke én militaire kracht Republiek
- Kenniskloof tussen Den Haag en 'Batavia'
  - Ambivalente positie PvdA
- Dominantie militaire opvattingen
- Onvoltooide leercurve: *too little, too late*
- Internationale opvattingen en pressie VK, VS, VN

Oorlog

- *Bersiap* als ongeregeld antikoloniaal geweld
- 'Politionele acties' als verhullend frame
- Extreme asymmetrie doden: 5000 vs. > 100.000
- Koloniale oorlogvoering?
  - Mentaliteit
  - Middelen
  - Impact
- Ook burgeroorlog: ideologisch, regionaal, religieus

De Nederlandse krijgsmacht

- Grootste Nederlandse koloniale oorlog ooit
- KL, KM, 'inheemse' KNIL, totaal ca. 220.000
- Dienstplichtigen: ca. 100.000
- Missie: tegen Japan, dan voor 'Orde en vrede'
- Werkelijkheid van een koloniale oorlog
  - Een verre, onbekende wereld
  - Ervaringen met wederzijds geweld
  - Beoordelingen achteraf

Conclusies onderzoek *Over de grens* (2022)

- Onderzoek KITLV-NIMH-NIOD 2017-2022
- Structureel gebruik van extreem geweld (incl. oorlogsmisdaden)
- Krijgsmacht als institutie schuldig
- Militaire en juridische autoriteiten gedoogden extreem geweld
- Politieke eindverantwoordelijkheid
- Complexe geweldsdynamiek, ook aan Indonesische zijde

Reacties op *Over de grens*

- Indonesië: zoals verwacht weinig aandacht
- Onmiddellijke acceptatie kabinet-Rutte IV = significante breuk
- Kritiek enerzijds
  - Waarom 'extreem geweld' en niet 'oorlogsmisdaden'?
  - Waarom niet hele koloniale geschiedenis aan de kaak gesteld?
  - Geen stof voor nieuwe rechtszaken
- Kritiek anderzijds, vanuit 'Indische generatie'
  - Onvoldoende aandacht voor Indonesisch geweld incl. *bersiap*
  - Te harde en eenzijdige conclusies over 'de' krijgsmacht
  - Onvoldoende aandacht voor ondersteuning burgers ('vredesmissie')
  - Geen begrip voor moeilijke omstandigheden NLse militairen

Nederlandse beoordelingen

- Stilte en doofpot 1949-1969
- Veteraan Joop Hueting en de *Excessennota*, 1969
- 'Oorlog aan de verkeerde kant van de geschiedenis', 2005
- Nieuwe onthullingen oorlogsmisdaden; rechtszaak 2011
- Excuses Willem Alexander 2020, min-pres Mark Rutte 2022
  - Politieke context sindsdien veranderd, PVV-verzet tegen excuses

C15. Suriname en de Antillen

Een nieuwe context

- Vooroorlogs contrast met Nederlands-Indië
  - Verkoopplannen vs. nationale eer en realiteit
- WOII als intermezzo
  - Bauxiet en olie
  - 7 december-rede 1942
- Koloniale belangen?
- Naar het Statuut 1954
- De onafhankelijkheid van Suriname 1975
- De Antilliaanse weigering

Het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden, 1954

- Product van mislukte dekolonisatie Indonesië
- Autonome landen in één Koninkrijk
- Ficties/uitdagingen, gezien asymmetrie:
  - Autonomie vs. gemeenschappelijkheid
  - Gelijkwaardigheid vs. reële verschillen
  - Wederkerigheid, wederzijdse bijstand
  - Democratisch deficit
- ‘Geen eeuwig edict’?

Omgekeerde dekolonisatie?

- Willemstad, 30 mei 1969
- Kamerbrede ommezwaai Haagse politiek: argumenten?
  - Géén economische belangen
  - Bestuurlijke medeverantwoordelijkheid zonder controle
  - Geopolitieke risico's en imagoprobleem
  - Open migratiekanaal
- Nadruk dus op eigen belangen; weinig engagement
- Opleggen onafhankelijkheid onmogelijk
  - Statuut; internationaal recht (VN)

Republiek Suriname 1975

- Nationalistische voorgeschiedenis, etnische dynamiek
- Afro-Surinaams kabinet-Arron, kabinet-Den Uyl
- Hectisch proces 1974-1975
- ‘Gouden handdruk’?
- Onverhoopte exodus > valse start
- Eigen leger
- De Republiek en de bilaterale relaties, 1975 –

De Antilliaanse weigering

- Antilliaanse argumenten pro en contra onafhankelijkheid
- Pro:
  - Geen economische of geopolitieke argumenten (meer)
  - Ideologische en culturele verlangens en hoop
- Contra:
  - Nationaliteit, paspoort, recht van vestiging

- Bescherming van democratie, rechten en vrijheden, territoriale integriteit
- Economische ondersteuning
- Uitkomst:
  - Consistente afwijzing onafhankelijkheid
  - Ontmanteling Nederlandse Antillen, 1986 (Aruba), 2010

Een postkoloniale impasse

- Insulair en kleinschalig
  - Twijfelachtige levensvatbaarheid bij onafhankelijkheid
  - Vandaar Antilliaanse weigering
- Internationale erkenning van zelfgekozen non-soevereiniteit
- Koloniale creaties:
  - Last van een verleden van slavernij, racisme, achterstelling
  - Gevoel van miskennis, ook van eigen cultuur
  - Blijvende economische en bestuurlijke afhankelijkheid
- Hoofd vs. hart: dilemma's voor alle non-soevereine gebieden

6. Postkoloniale migraties

C16. De voorgeschiedenis van postkoloniale migraties

Eenlingen

- Diplomaten
- Slaafgemaakten
  - Trofee, status, (on)vrijheid
  - Johannes Capitein
  - Cupido en Sideron
- Koloniale elites
  - Kunstenaars: Raden Saleh; Lou Lichtveld/Albert Helman
  - Repatrianten, passanten en hun personeel ('zeebaboes')
  - Adellijke aanwezigheid bij Oranje-hoogtijdagen (bv. 1898)

Studenten

- Universiteiten als leerscholen voor het kolonialisme
  - Rechten, geneeskunde; techniek, landbouw; volkenkunde
- Ethische politiek en 'koloniale' studenten: het interbellum
  - Indonesiërs; oververtegenwoordiging Chinezen
  - Uit Suriname en Antillen
  - Burgerschap en kleur: de carrière van Paul Flu
- Elites, privileges en ervaringen met racisme
- WOII: strijd tegen Duitse bezetting: George Maduro, Boy Ecury

Activisten

- Studenten en arbeiders
- Perhimpunan Indonesia
- Anton de Kom en de CPH
- Racisme en antikoloniale solidariteit
- Strijd tegen de Duitse bezetting en kolonialisme
- Teleurstellingen

‘Wij hebben ons geschaard in de rijen der Nederlandse vrijheidsstrijders en ons aandeel gehad in de strijd voor een vrij Nederland. [...] Wij waren één in het verzet, wij waren één in de vreugde. En daarom waren wij er vast van overtuigd dat dit feest van het Indonesische volk door onze vrienden zou worden meegevierd.’ Evie Poetiray, *Indonesia* 1946.

C17. Dekolonisatie en postkoloniale migraties

Ongedachte scenario's

- Vooroorlogse naïviteit rond dekolonisatie
- Naoorlogse naïviteit rond postkoloniale migraties
- Drie verschillende verbanden met dekolonisatie
  - Indonesië: gedwongen afscheid van minderheden
  - Suriname: stemmen met de voeten
  - Antillen: gedeeld burgerschap

Nederland anno 1945

- 9 miljoen inwoners
  - Indonesië 70 miljoen
  - Suriname 174.000
  - Antillen 110.000 (1940)/163.000 (1950)
- Verzuilde samenleving
- Vrijwel geheel witte bevolking

Periodisering, typologie

- Periodisering met piekperiodes
  - Uit Indonesië: 1945-1960
  - Uit Suriname: 1970-1980
  - Uit Antillen: 1980 –
- Verhouding tot zendende bevolking
  - Minderheden uit Indonesië, demografisch te verwaarlozen
  - Representatief uit Cariben, dramatische demografische drain
- Relatie tot Nederlandse bevolking en arbeidsmarkt

Pre-migratie diversiteit

- Indonesië
  - Totoks en Indo-Europeanen
  - Molukkers
  - Chinezen
- Suriname
  - Afro-Surinamers
  - Hindoestaanse en Javaanse Surinamers
- Antillianen
  - Beneden- en Bovenwinders
  - Dominantie Curaçao
- **Nederland anno 2024**
18 miljoen inwoners
- Aandeel Nederlanders met (deels)

- Indische achtergrond > 1 miljoen
- Surinaamse achtergrond ca. 0,5 miljoen
- Antilliaanse achtergrond ca. 0,2 miljoen
- Hoe lang blijft die postkoloniale achtergrond relevant?
- Aandeel andere (westerse en niet-westerse) migranten sterk toegenomen

C18. Postkoloniale integratie en confrontaties

Postkoloniale Nederlanders

- Integratie in Nederland
  - Sociaaleconomisch
  - Religieus-cultureel
  - Politiek
- Postkoloniale bonus
  - Burgerschap - rechten
  - Klasse – beperkt relevant
  - Cultuur – taal, religie, kennis van Nederlandse cultuur
- Generaties, exogamie en ‘gemeenschap’

Transnationalisme

- ‘In Indië geworteld’ - een Indische enclave
- Moluks activisme: de RMS
- Surinaams-Nederlandse solidariteit
- Antilliaanse migratiecircuits
- De betekenis van generatiewisselingen

Vele verhalen

- Geen sprake van één postkoloniale gemeenschap
- Postkoloniale verhalen en identiteiten
  - Gevoelens omtrent kille ontvangst
  - Ervaringen met racisme
  - Nostalgie
- Generatiewisselingen >
  - Vervluchting postkoloniale bonus
  - Ook vervluchting postkoloniale identiteit, gemeenschapsgevoel?
- Tegelijk herontdekkingen en nieuwe identificaties
  - Gericht op Nederland en/of de kolonie van voorouders?

Culturele impact

- Alledaagse cultuur
  - Eetcultuur, van rijsttafel tot roti
  - Lastige vragen over NL: Zwarte Piet
- Sport
- Entertainment
  - Van Indo-rock tot Typhoon
- Literatuur
  - ‘Migrantenliteratuur’ over daar en hier
- Beeldende kunsten, theater

7. Rekenschap

C19. Herontdekking

Mijlpalen

- Erepennings vijftig jaar Molukkers in Nederland 1986
- Indisch monument 1988
- Het Gebaar 2000
- Nationaal monument slavernijverleden 2002
- Excuses 1945-1945: Willem Alexander 2020, Rutte 2022
- Excuses slavernij: Rutte 2022, Willem Alexander 2023

U vraagt, wij draaien?

- P.m. Nationaal Indië-Monument, veteranen, 1990
- Viering 400 jaar VOC, Den Haag, 2002
  - Ridderzaal, Beatrix, min-pres Kok, bedrijfsleven
- Onthulling Nationaal slavernijmonument, Amsterdam, 2002
  - Oosterpark, Beatrix, min-pres Kok, géén bedrijfsleven
- Gescheiden circuits van herdenking
- Geen coherent beeld van de koloniale geschiedenis

Postkoloniale strijd

- Indische en Molukse herinneringen
  - Nostalgie en boosheid over (gevolgen van) einde kolonialisme
- Afro-Surinaamse en Antilliaanse herinneringen
  - Boosheid over kolonialisme op zich, en vooral slavernij
- Chinese, Aziatisch-Surinaamse herinneringen
  - Registers van trots, eigenheid
- Indonesische en 'inheems-Caribische' verhalen: perifeer
- Gedeelde ervaring: confrontatie met Nederlandse doofheid

Herinneringsoorlogen

- Een rooskleurig nationaal zelfbeeld
- Dekolonisatie van de geschiedenis, international
- Postkoloniale claims
- Canons en nationale identiteit
- De angst voor 'balkanisering' van de herinnering
- Erkenning, excuses en een backlash

C20. De betekenis van erkenning

Erkenning en verder

- Doorbreken van langdurig, als pijnlijk ervaren stilzwijgen
- Gradaties
  - Erkenning
  - (Diepe) spijt
  - Excuses – en de huiver voor financiële aansprakelijkheid
  - Vraag om vergiffenis – persoonlijke verantwoordelijkheid

Voor/aan wie?

- Individuele, directe slachtoffers
- Nazaten, specifieke gemeenschappen
- Voormalige koloniën
  - Caribische (ei)landen binnen het Koninkrijk
  - Indonesië, Suriname, (Zuid-Afrika, Sri Lanka ...)

'Genoegdoening' aan staten

- Morele ≠ financiële genoegdoening voor kolonialisme
- (Nog) geen internationale verplichting, wel eisen
- Vrijwillige gebaren: model Duitse *Wiedergutmachung*
  - Excuses genocide Herrero en Nama, Namibië 1904-1908: vervolgd?
- Ontwikkelingshulp/-samenwerking
- Indonesië lauw over excuses, wijst O.S. af – cultuur & schaal
- Suriname en Antillen tegenovergesteld: 'slachtofferrol'?

'Genoegdoening' in Nederland

- Financiële gebaren aan individuele slachtoffers
  - Het Gebaar (Indische en Molukse 'repatrianten')
- Financiële gebaren aan gemeenschappen
  - Het Gebaar, Indische en Molukse gemeenschap
  - Nazaten Caribische slavernij
  - Sociale, educatieve en culturele projecten; canon
  - Musea: Indisch Herinneringscentrum, Slavernijmuseum i.o.

'Een komma, geen punt'

- Serena Angelista: 'Achter het slavernijverleden staat een komma, geen punt' (2019)
- Geleende frase Rutte bij slavernij-excuses: symbolisch?
- Géén individuele of collectieve herstelbetalingen
- Wel investeringen in kennis, educatie, etc.
  - Voor wie? Primair in Nederland
  - Door wie? Wie krijgt toegang tot fondsen? Wie beslist? Criteria?
- 'Geschied-en-is' (Peggy Wijntuin) als inspiratie
- Strijd tegen racisme en discriminatie – 'doorwerking'?

C21. Dilemma's

Herinneringsoorlogen

- Een rooskleurig zelfbeeld > 'Trots op Nederland'
- Postkoloniale debatten > erkenning, excuses op hoogste niveau
- Excuses > backlash, 'niet namens mij'
  - Verkiezingsprogramma PVV: excuses worden teruggedraaid
  - Hoofdlijnenakkoord PVV-VVD-NSC-BBB: Hoop, lef en trots
- Politieke strijd – rol historicus?

Vertalingen

- Canon
- Films en documentaires

- Monumenten en standbeelden
- Straatnamen

Rol historicus

- Geschiedenis in totalitaire staten
- In vrije samenlevingen: primair eigen verantwoordelijkheid
- Kern: weten, begrijpen, verklaren, duiden
- Engagement mag en is soms haast onvermijdelijk
  - Keuze thema's
  - Besef van eigen beperkingen, *positionality*
  - Ruimte voor multiperspectiviteit en meerstemmigheid
  - Gebruik van kennis in maatschappelijk debat – zelf en door anderen

Dilemma's

- Wie komen aan het woord?
- (Waarom) doet dat ertoe?
- Oude en nieuwe bronnen en benaderingen
- Wat is traditionele vakbekwaamheid waard?
- Waarheidsvinding vs. meerstemmigheid?

Drie voorbeelden

- Waartoe dient vergelijking?
  - 'Slavernij is van alle tijden en culturen'
  - 'Kolonialisme is van alle tijden en culturen'
  - 'Andere landen waren erger'
- Welke woorden gebruiken we?
  - 'Wij' in een gesprek over kolonialisme en de 'doorwerking'
  - 'Slaaf' of 'slaafgemaakte'
  - Het n-woord
  - 'Politionele acties' vs. 'koloniale oorlog'
- 'Doorwerking'
  - Cultureel Archief
  - Transgenerationeel slavernijtrauma

Nationale Geschiedenis

- Nederland voert een Europees debat!
- Nederlandse geschiedenis is óók koloniale geschiedenis
- Zelfonderzoek: hoe verhoudt koloniale geschiedenis zich tot een positief nationaal zelfbeeld?
- Haaks – maar het is niet het enige verhaal
- Relevantie voor debatten over nationale identiteit: trots en bescheidenheid – lering?

Aanbevolen literatuur

Algemeen

Oostindie, *Rekenschap. Het koloniale verleden, excuses en herstel* (Amsterdam: Boom, 2023).

Ontdekkingsreizen, imperia

Abernathy, David B., *The Dynamics of Global Dominance. European Overseas Empires 1415-1980*. New Haven: Yale University Press, 2000.

Burbank, Jane & Frederick Cooper, *Empires in World History. Power and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press, 2010.

Weaver, Stewart A., *Exploration. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Nederlands kolonialisme, overzichtswerken en landenstudies

Buddingh', Hans, *Geschiedenis van Suriname*. Amsterdam: Het Spectrum, 1995. [vele herdrukken]

Dalhuizen, Leo, Maurits Hassankhan & Frans Steegh (red.), *Geschiedenis van Suriname*. Zutphen: Walburg Pers, 2007.

Dalhuizen, Leo et al. (red.), *Geschiedenis van de Nederlandse Antillen*. Zutphen: Walburg Pers, 2009.

Doel, Wim van den, *Zo ver de wereld strekt. De geschiedenis van Nederland overzee vanaf 1800*. Amsterdam: Bert Bakker, 2011.

Gommans, Jos & Piet Emmer, *Rijk aan de rand van de wereld. De geschiedenis van Nederland overzee 1600-1800*. Amsterdam: Bert Bakker, 2012.

Jong, Joop de, *De waaier van het fortuin. De Nederlanders in Azië en de Indonesische archipel 1595-1950*. Den Haag: SDU Uitgevers, 1998.

Koekkoek, René, Anne-Isabelle Richard & Arthur Weststeijn (red.), *The Dutch Empire between Ideas and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

Oostindie, Gert, *Het paradijs overzee: De 'Nederlandse' Caraïben en Nederland*. Amsterdam: Bert Bakker, 1997. [vele herdrukken]

Slavernij, vergelijkend

Burnard, Trevor, *Writing the History of Global Slavery*. Cambridge: Cambridge University Press, 2023. [Ook Open Access beschikbaar.]

Harrison, Dick, *De geschiedenis van de slavernij. Van Mesopotamië tot moderne slavenhandel*. Utrecht: Omniboek, 2019.

Pargas, Damian & Juliana Schiel (red.), *The Palgrave Handbook of Global Slavery throughout History*. Cham: Springer Nature, 2023. [Ook Open Access beschikbaar.]

Slavernij in het Nederlandse kolonialisme

Allen, Rose Mary et al. (red.), *Staat en slavernij. Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Genneep, 2023.

Baay, Reggie, *Daar werd wat gruwelijks verricht. Slavernij in Nederlands-Indië*. Amsterdam: Athenaeum 2015

BMGN – *Low Countries Historical Review*, special issue najaar 2024: <https://bmg-nlchr.nl/>

Emmer, P.C., *De Nederlandse slavenhandel, 1500-1850*. Amsterdam: Arbeiderspers, 2000.

Fatah-Black, Karwan, *Slavernij en beschaving. Geschiedenis van een paradox*. Amsterdam: Ambo/Anthos, 2021.

Fatah-Black, Karwan & Camilla de Koning, *Ooggetuigen van de Nederlandse slavernij. Van overtocht tot opstand*. Amsterdam: Querido, 2024.

Heijer, Henk den, *Nederlands slavernijverleden. Historisch inzicht en het debat nu*. Zutphen: Walburg Pers, 2021.

Hondius, Dienke et al., *Gids slavernijverleden Nederland/Slavery Heritage Guide The Netherlands*. Volendam: LM Publishers, 2019.

Jordaan, Han, *Slavernij & vrijheid. De dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch handelsknooppunt*. Zutphen: Walburg Pers, 2013.

Rossum, Matthias van, *Kleurrijke tragiek. De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC*. Hilversum: Verloren, 2015.

Stipriaan, Alex van, *Rotterdam in slavernij*. Amsterdam: Boom, 2020.

Stipriaan, Alex van et al. (red.), *Op zoek naar de stilte. Sporen van het slavernijverleden in Nederland*. Leiden: KITLV Uitgeverij, 2007.

Antikolonialisme en dekolonisatie

Bossenbroek, Martin, *De wraak van Diponegoro. Begin en einde van Nederlands-Indië*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2020.

Multatuli, Max Havelaar, *of de koffij-veiligen van de Nederlandsche Handel-maatschappij*. Amsterdam: De Ruyter, 1860. [vele herdrukken]

Hagen, Piet, *Koloniale oorlogen in Indonesië. Vijf eeuwen verzet tegen vreemde overheersing*. Amsterdam: Arbeiderspers, 2018.

Hoffman, Thom, *Indië, betovering en desillusie. Een persoonlijke zoektocht naar een verborgen geschiedenis*. Amsterdam: Meulenhoff, 2022.

Kom, Anton de, *Wij slaven van Suriname*. Amsterdam: Contact, 1934. [vele herdrukken]

Oostindie, Gert & Inge Klinkers, *Het Koninkrijk in de Caraïben: Een beknopte geschiedenis van het Nederlandse dekolonisatiebeleid, 1940-2000*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2001.

Oostindie, Gert & Wouter Veenendaal, *Ongemak. Zes Caribische eilanden en Nederland*. Amsterdam: Prometheus, 2022.

Oostindie, Gert, Ben Schoenmaker en Frank van Vree (red.), *Over de grens. Nederlands extreem geweld in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022. [Ook Open Access beschikbaar.]

Poeze, Harry en Henk Schulte Nordholt (red.), *De roep om Merdeka*. Amsterdam: Jan Mets, 1995.

Reybrouck, David van, *Revolusi. Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2020.

Schulte Nordholt, Henk & Harry Poeze, *Merdeka. De strijd om de Indonesische onafhankelijkheid en de ongewisse opkomst van de Republiek 1945-1950*. Zutphen: Walburg Pers, 2022.

Sjahrir, Soetan, *Indonesische overpeinzingen*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1945.

Vanvugt, Ewald, *Roofstaat. Wat iedere Nederlander moet weten*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar, 2016.

Postkoloniale migraties en het debat over het Nederlandse kolonialisme

Adviescollege Dialooggroep Slavernijverleden. *Ketenen van het verleden*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2017. [Ook Open Access beschikbaar.]

Bosma, Ulbe, *Terug uit de koloniën. Zestig jaar postkoloniale migranten en hun organisaties*. Amsterdam: Bert Bakker, 2009.

Bossenbroek, Martin, *Kolonialisme! De vloek van de geschiedenis*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2024.

Breman, Jan, *Kolonialisme en racisme*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2021.

Dis, Adriaan van, *De kolonie mept terug*. Amsterdam: Augustus/Atlas Contact, 2024.

Leeuwen, Lizzy, *Ons Indische erfgoed. Zestig jaar strijd om cultuur en identiteit*. Amsterdam: Bert Bakker, 2008.

Oostindie, Gert, *Postkoloniaal Nederland: Vijfenzestig jaar vergeten, herdenken, verdringen*. Amsterdam: Bert Bakker 2010.

Smeets, Henk & Fridus Steijlen, *In Nederland gebleven. De geschiedenis van Molukkers 1951-2006*. Amsterdam: Bert Bakker, 2006.

Wekker, Gloria, *Witte onschuld. Paradoxen van kolonialisme en ras*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2017.

Willems, Wim, *De uittocht uit Indië, 1945-1995*. Amsterdam: Bert Bakker, 2001.

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te streamen in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname Frits de Bruijn/Nico Bunnink (HOVO Universiteit Leiden, najaar 2024)
Stem Inleiding Pita Schimmelpenninck van der Oije
Mastering Frits de Bruijn
Vormgeving Floor Plikaar

© Hoorcollege Copyright 2025 Home Academy Publishers B.V.
ISBN 978 90 8530 276 6
NUR 691, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.